

Małgorzata Kubica

Instytut Filologii Romańskiej

Poznań UAM

**NAUCZANIE I ROZWIJANIE
SPRAWNOŚCI KOMUNIKACYJNYCH
W OBCOJĘZYCZNYM DYSKURSIE
SPECJALISTYCZNYM. POTRZEBY,
WYZWANIA, INNOWACJE**

**Developing communicative ability in teaching a foreign language
language for specific purposes: Needs, challenges, innovations**

This paper concerns the teaching of languages for specific purposes to adults. It shows the growing need for this kind of teaching from the European and multicultural perspective. Specialist discourse compared to teaching general language will be described and the implications of such a comparison will be analyzed. The paper emphasizes the necessity of determining learners' needs in specialist communication and the use of such educational innovations as the Internet and the language action perspective.

Problematyką artykułu jest nauczanie dyskursu specjalistycznego w edukacji obcojęzycznej osób dorosłych, kształcących się i/lub pracujących w danym zawodzie. Pierwsza część referatu podkreśla wzrost potrzeb nauczania dyskursu specjalistycznego (głównie biznesowego, prawniczego oraz medycznego) w perspektywie europejskiej (w kontekście wielojęzyczności i wielokulturowości, integracji europejskiej, mobilności, pracy oraz nauki w środowisku międzykulturowym, wymian międzynarodowych). Kolejna część artykułu próbuje zdefiniować dyskurs w ujęciu ogólnym, a także specjalistycznym oraz relacje między nim a językiem ogólnym. Trzecia część przedstawia implikacje dydaktyczne płynące z dwóch poprzednich części oraz podkreśla, przede wszystkim, potrzebę definiowania celów w nauczaniu obcojęzycznej komunikacji specjalistycznej. Opisaną są także takie elementy, jak autonomia i interkulturowość w tego typu nauczaniu, zastosowanie innowacji dydaktycznych, jakim jest Internet, oraz efektywność nauczania poprzez realizację projektów i uczenia się w działaniu.

1. Perspektywa europejska

Wielość języków i kultur europejskich jest nieodłącznym charakterystycznym dla Europy elementem, ale także stanowiącym wielkie wyzwanie dla jej integracji. Europa wyraża swoją kwintesencję w różnorodności. A promocja wielojęzyczności i wielokulturowości, mająca na celu budowanie wzajemnego zrozumienia, wpisuje się w opracowaną i rozwijaną przez instytucje unijne politykę językową, kulturową i edukacyjną, w ramach której podejmowane są liczne projekty ukierunkowane na rozwój kompetencji interkulturowej mieszkańców UE, a przede wszystkim wieloaspektowy, oparty na zrozumieniu, dialog. Tym samym, niezwykle istotne staje się określenie warunków współpracy oraz konieczność poznawania siebie nawzajem, przy jednoczesnym pogłębianiu wzajemnej tolerancji oraz otwartości względem innych kultur, które okazują się niezbędne dla konstruktywnego dialogu między społeczeństwami europejskimi.

2. Europejska polityka językowa i edukacyjna

Realizacja wyzwań, jakie stoją przed społeczeństwem europejskim implikuje ważną rolę edukacji interkulturowej, której integralną częścią jest nauczanie oraz uczenie się języków i kultur, otwierających na odmiennosc, wzbudzających postawę ciekawości, a przede wszystkim respekt wobec tego, co odmienne. Nauczanie odgrywa kluczową rolę w europejskiej strategii dialogu oraz porozumienia. Aby był on skuteczny, potrzeba aktywnego uczestnictwa nie tylko uczniów i studentów w kontekście edukacyjnym, ale także poza nim. Tym samym, nauczanie języków powinno być kontynuowane również w wieku dorosłym, co przyczynia się do aktywnego uczestnictwa we wzajemnym, europejskim dialogu. Trzeba, aby rozwijanie komunikacji i kompetencji interkulturowej nawiązywało do praktyk bardziej realnych, wymagających bardziej aktywnej postawy zarówno od strony decydentów, jak i wykonawców i uczestników proponowanych projektów, które przyczyniają się do rozwijania więzi i kontaktów między przedstawicielami różnych kultur, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak społecznym i zawodowym. Edukacja stanowi jeden z punktów strategicznych polityki europejskiej, a jej priorytety są realizowane poprzez takie idee i programy, jak wspieranie uczenia się przez całe życie (ang. *lifelong learning*), wspieranie nauczania języków obcych poprzez programy wymiany uczniów i studentów (LLP Comenius, Erasmus), wdrażanie technologii informacyjno-komunikacyjnych, promocja innowacyjności, która jest aktualnie akcentowana w ramach projektu „*Kreatywność i innowacje. Europejski Rok 2009.*” Wszystkie te inicjatywy łączy jeden wspólny cel – wzajemne poznanie, zrozumienie oraz działanie.

3. Przestrzeń europejska a potrzeby skutecznej komunikacji

Wobec wzrastających możliwości, mobilności, kontaktów międzykulturowych, utrzymywanych między innymi dzięki Internetowi i dotyczących nie tylko pojedynczych osób, ale także firm i instytucji działających w obszarze różnych dziedzin nauki, kluczowym wyzwaniem jest znajomość języków i kultur rozwijana przez całe życie. Celem edukacji językowej jest skuteczna komunikacja między ludźmi, ale także, co podkreśla się coraz częściej, między firmami. Tym bardziej, że poszerza się wspólna europejska przestrzeń badawcza, jak również rynek pracy i kontakty biznesowe. W tej perspektywie, pojawiają się również nowe rodzaje kontaktów i współpracy, ale przede wszystkim zostają określone pewne potrzeby i cele, w tym językowe i kulturowe. Europejskie przedsiębiorstwa stają się coraz bardziej międzykulturowe, a istnienie na wielu europejskich rynkach decyduje o ich konkurencyjności i „ma zasadnicze znaczenie dla wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy”¹.

W opracowanym na zlecenie Komisji Europejskiej badaniu², w którym udział wzięło ponad 2000 przedsiębiorstw działających w zakresie eksportu, wykazano, że europejskie firmy tracą szansę na zaistnienie na rynkach wewnętrznych z braku odpowiednich kompetencji językowych swoich pracowników, co ma przełożenie nie tylko ekonomiczne. Stąd potrzeba skutecznej komunikacji w określonej dziedzinie między partnerami pochodzącymi z różnych krajów, która staje się nieodzownym elementem nie tylko w wymiarze społecznym, ale także ekonomicznym. Wymaga to odpowiedniej edukacji, która w tym przypadku uwzględni konkretne potrzeby zawodowe. Tym samym, wzrasta potrzeba promowania nauki języków w określonych celach wśród osób dorosłych oraz opracowania programów nauczania uwzględniających tego typu potrzeby. A podkreślenie wartości zastosowania znajomości języków obcych (a więc nie tylko L2, ale również L3, etc.) w komunikacji zawodowej ma na celu wielowymiarową intensyfikację integracji europejskiej.

W świetle tych założeń, w dobie rosnących potrzeb interkulturowej komunikacji biznesowej, a także na szczeblu oficjalnym Unii Europejskiej, pojawia się pytanie, które dotyczy praktycznego zastosowania kompetencji językowych w tejże komunikacji – jak skutecznie je kształtować, aby komunikacja, z jednej strony, interkulturowa, a z drugiej, zawodowa, była skuteczna?

Zdefiniowanie z jednej strony potrzeb, a z drugiej celów staje się kluczowe dla tego typu nauczania języków, tym bardziej, że rozwijanie kompetencji językowych w komunikacji na płaszczyźnie specjalistycznej łączy i wspiera za-

---

¹ „Języki są ważne dla przedsiębiorstw” http://ec.europa.eu/education/languages/languages-mean-business/doc1460_pl.htm.

² Badanie ELAN dotyczące wpływ niewystarczającej znajomości języków obcych w przedsiębiorstwach na gospodarkę europejską http://ec.europa.eu/education/languages/Focus/docs/elan_fr.pdf.

równie europejskie priorytety edukacyjne, jak i cele społeczne oraz ekonomiczne. Ważnym elementem jest uwzględnienie potrzeb i cech grup docelowych nauczania dyskursu specjalistycznego i zaproponowanie im odpowiednich narzędzi oraz programów motywujących do nauki języków, w tym promowanie nauki przez całe życie oraz *e-learning*. Z drugiej zaś strony, istnieje potrzeba odpowiedniego opracowania programów tego typu nauczania, a do tego niezbędne staje się opisanie jego cech wspólnych oraz różnic względem nauczania języka ogólnego. Tak więc, odwołanie do lingwistyki (w tym lingwistyki tekstu), a także pragmatyki znajduje tutaj swoje uzasadnienie. A specyficzny charakter dyskursu oraz komunikacji specjalistycznej łączy się z elementami kulturowymi, które również ją, w pewnym sensie, determinują.

W dalszej części niniejszego artykułu zostaną opisane charakterystyczne cechy dyskursu oraz komunikacji specjalistycznej w kontekście europejskim, a także zostanie podkreślona jej rola i funkcje. Co więcej, chcemy zastanowić się, w jaki sposób można proponować naukę dyskursu specjalistycznego i praktyczne jej rozwijanie w kontekście autonomii i innowacji, które również znajdują swoje miejsce w ramach polityki edukacyjnej.

4. Komunikacja i dyskurs specjalistyczny

Wobec określonych powyżej potrzeb, należy ukierunkować naukę języków obcych na odpowiedni typ dyskursu oraz komunikację specjalistyczną. Nieodzownym elementem w nauce języków w celach zawodowych jest zdefiniowanie pojęcia dyskursu i komunikacji wraz z ich odniesieniem względem siebie oraz względem języka niespecialistycznego (ogólnego).

5. Dyskurs jako element języka

Aby móc wskazać niezbędne elementy, nie tylko językowe, które powinny złożyć się na dany dyskurs, powinniśmy najpierw go zdefiniować. Jak zostało podkreślone, pojęcie dyskursu nie zawiera w sobie tylko elementów językowych, a implikuje pewne procesy komunikacyjne, jak również kontekst komunikacji językowej (Dakowska 2000: 81). Dyskurs jest jednostką komunikacji, na którą składa się szereg relacji i interakcji w niej zachodzących. Łączy je pewna intencja komunikacyjna, dążenie do konkretnego celu w określonej sytuacji, a spełnienie tej intencji w akcie komunikacji warunkuje jej efektywność. Tym samym, jak uważa Dakowska (2001), dyskurs nie może być traktowany czysto lingwistycznie, lecz w ujęciu interdyscyplinarnym lingwistyki oraz pragmatyki.

Dyskurs jest osadzony na pewnych modelach kulturowych oraz społecznych, które warunkują z jednej strony, odpowiednie dekodowanie informacji przekazywanych w akcie komunikacyjnym, jak również ich produkcję, gdyż stanowią bazę kontekstualną należącą do rzeczywistości społeczno-kulturowej właściwej dla danego języka. Można więc uznać, że wszelkie interakcje zależą od

reguł społecznych oraz od typu dyskursu, w jakim są podejmowane. Określony dyskurs, należący do danego języka, wpisuje się tym samym w ramy określone przez jego kontekst społeczno-kulturowy oraz w konkretne formy języka (Duszak 1998). Niezrozumienie pewnych elementów oraz norm, jakie ten kontekst naznacza prowadzi do nieporozumień oraz zakłóceń w komunikacji.

Należy tym samym określić dyskurs, z jednej strony, jako zbiór pewnych form i elementów językowych, osadzonych w pewnej rzeczywistości kulturowej, a z drugiej, wpisanych w określony kontekst sytuacyjny. Przede wszystkim, pozostaje on spójnym tworem i „strukturalnie zintegrowanym z całą sytuacją komunikacyjną” (Dakowska 2000: 82). Tym samym, dyskurs specjalistyczny, odnoszący się do danej dziedziny wiedzy, pod kątem lingwistycznym, należy do danego języka, zaś w ujęciu pragmatycznym, jest wyznaczony przez określony model komunikacji językowej.

Próbując wyodrębnić w pewnym sensie dydaktykę obcojęzycznego dyskursu specjalistycznego od dydaktyki języka w ujęciu ogólnym, należy przede wszystkim wyróżnić podane cechy dyskursu oraz realizację aktów komunikacji w konkretnym celu, warunkującym kolejność procesów w danej sytuacji. W kontekście dyskursu biznesowego, może to być całość jakiegoś przedsięwzięcia, na który składa się szereg aktów komunikacji, jak również pewne jej wytwory oraz poszczególne jej cele.

Aby określić założenia dydaktyki języka specjalistycznego, wydaje się oczywiste, że należy bazować na elementach, które składają się na całość danej sytuacji w komunikacji specjalistycznej. Będą to także ramy społeczno-kulturowe danego języka, bez których nie można mówić o efektywności komunikacji interkulturowej.

W relacjach między językiem a kontekstem komunikacyjnym w dyskursie istotny jest kontekst sytuacyjny, który dyktuje pewne normy dla konkretnych interakcji i działań komunikacyjnych, będących zdarzeniami jednostkowymi, jak i złożonymi (w dyskursie specjalistycznym, najczęściej będą to sytuacje złożone, pewne określone procesy). Z drugiej strony, realizacja poszczególnych aktów komunikacji odbywa się za pomocą elementów lingwistycznych. Obydwie te części dyskursu osadzone są w konkretnym kontekście społeczno-kulturowym specyficznym dla danej społeczności oraz języka. Zaś sposób jego przetwarzania jest wyznaczony przez model komunikacji językowej (Dakowska 2000: 87).

Pomiędzy elementami językowymi oraz komunikacyjnymi, które tworzą dyskurs, zachodzi pewnego rodzaju *feedback*, gdyż działają one względem siebie i w pewien sposób są od siebie zależne. Co więcej, na obydwie te elementy nakłada się jeszcze kontekst społeczno-kulturowy, który je determinuje.

6. Dyskurs specjalistyczny a komunikacja

Dyskurs specjalistyczny stanowi część dyskursu pojmowanego w sposób ogólny. Trzy płaszczyzny, jakie się w nim zawierają, formalna (językowa), kontekstowa (sytuacyjna) oraz referencyjna (odniesienia społeczno-kulturowe), są wyrażanie

przez pewne elementy specyficzne, odnoszące się do określonej dziedziny, które nakładają się, zarówno na elementy językowe, głównie terminologiczne, a także kontekst sytuacyjny komunikacji. W dyskursie specjalistycznym, można wyodrębnić kilka elementów, składających się na specyfikę danej dziedziny wiedzy bądź grupy zawodowej – interakcję społeczną, wymianę oraz przetwarzanie komunikatów/informacji a także zdeterminowany przez różne czynniki cel aktu komunikacji. Wyróżniamy tutaj zarówno treść oraz formę, wyrażone za pomocą konkretnej terminologii, do zrozumienia której niezbędna jest wiedza dotycząca danej dziedziny, oraz konkretny cel komunikacyjny, który może być osiągnięty przy umiejętnie poprowadzonej interakcji, w której należy wziąć pod uwagę takie czynniki, jak podłoże społeczno-kulturowe, formalność sytuacji i określone relacje.

Wynika z tego, że definicja dyskursu specjalistycznego nie może obyć się bez odniesienia do języka ogólnego oraz ogólnego pojęcia dyskursu. Język ogólny skupia różne języki fachowe, które są z nim ściśle powiązane, choćby od strony formalnej. Dyskurs specjalistyczny podlega kilku kryteriom:

- posługuje się nim określona grupa/wspólnota społeczna/zawodowa;
- charakteryzuje się pewnym stopniem formalności (dostępność dla odbiorców nie będących specjalistami w danej dziedzinie);
- ma określony cel, który determinuje akty komunikacji;
- posiada własną terminologię fachową;
- jest wyrażany poprzez właściwe sobie teksty fachowe.

Ogólnie przyjęty model dyskursu specjalistycznego stanowi termin nadrzędny dla konkretnych dyskursów (np. prawniczego, medycznego), które różnią się pomiędzy sobą treścią, terminologią, metodami działania, etc. Łączy je zaś przynależność do danego języka i kultury pojmowanych w sposób ogólny, a także pewne ramy formalne. Jak podkreśla Mangiante (2004: 18), jakakolwiek dziedzina (turystyka, prawo, etc.) nie istnieje poprzez język, ale poprzez właściwy dla niej dyskurs i określone interakcje. Dyskurs specjalistyczny, będący elementem ogólnie pojętego dyskursu, opiera się na języku bazowym, który z kolei łączy się w sposób nierozzerwalny z kontekstem kulturowym. Jednym z czynników odróżniających go od języka bazowego, a tym samym w stosunku do niego wyodrębniających, jest fachowa terminologia, bez której trudno mówić o komunikacji specjalistycznej.

7. Terminologia specjalistyczna

Terminologia wiąże się ściśle z wartościami semantycznymi oraz wiedzą uczestników aktu komunikacyjnego (nadawcy oraz odbiorcy komunikatu) i przejawia się w takich formach, jak na przykład tekst specjalistyczny. Funkcjonowanie odpowiedniej terminologii wewnątrz danej dziedziny odbywa się za pomocą kontekstu specjalistycznego, czyli dyskursywnego oraz pozajęzykowego. Aby móc odcodować pewne informacje, potrzebna są nie tylko znajomość terminów

językowych, występujących najczęściej tylko w obrębie danego dyskursu, ale także pozajęzykowych, które są wspólne dla pewnej wspólnoty specjalistów. Przykładem mogą być rozmowy prowadzone przez lekarzy, w których często można spotkać odwołania do skrótów, a także konkretnych sytuacji. Należy podkreślić, że konstruowanie znaczenia (np. rozumienie tekstów specjalistycznych) w obrębie danego dyskursu nie przejawia się poprzez język ogólny, lecz na dwóch poziomach: w danej dziedzinie i w dyskursie, a także w interakcji między nimi, co wiąże się nie tylko ze znajomością danej dziedziny, ale również z wiedzą praktyczną i dyskursywną.

8. Dydaktyka dyskursu oraz komunikacji specjalistycznej w języku obcym

Fundamentalnym wydaje się być pytanie, czy dyskurs specjalistyczny jest odrębnym tworem i czy jest różny w różnych językach? Z pragmatycznego punktu widzenia, opis dyskursu dla komunikacji specjalistycznej, stanowi część fundamentalną. Pewne, określone jego cechy są wspólne dla dyskursu zarówno w języku pierwszym, jak i w drugim (i w kolejnych). Jednakże, z punktu widzenia dydaktyki, nauczanie dyskursu specjalistycznego wiąże się nie tylko z doбором odpowiedniej terminologii, ale przede wszystkim umiejętnościami językowymi. Cele pragmatyki oraz dydaktyki nie są w tym miejscu zbieżne. Dla podejścia dydaktycznego, pragmatyka stanowi bazę i dostarcza wyjaśnienie dyskursu, zaś dydaktyka ma na celu ułatwienie procesu nauczania i skuteczną realizację sytuacji komunikacyjnych poprzez rozwój kompetencji. Tym samym, pojęcie dyskursu specjalistycznego w dydaktyce obcojęzycznej jest bardziej złożone, ponieważ warunkuje go skuteczność komunikacyjna w języku obcym.

Europejski system opisu kształcenia językowego, jako jedną ze składowych kompetencji komunikacyjnej wskazuje kompetencję dyskursywną i opisuje, na poszczególnych poziomach, umiejętność komunikowania się w sytuacjach zarówno w obszarze osobistym, publicznym, jak i zawodowym (CECRL: 41). W zamierzeniu ESOKJ, osoba ucząca się, potrafi więc zrealizować pewne zadania związane z praktyką zawodową. Kompetencja komunikacyjna w obrębie języka obcego jest w tym momencie ściśle związana z kompetencjami zawodowymi, a język stanowi narzędzie do wykonania określonych zadań (Carras et al. 2007: 51).

Aktualnie, w obliczu wzrostu mobilności, promowania wielojęzyczności oraz wymian międzykulturowych, coraz częściej podkreśla się konieczność nauczania języków obcych w celach zawodowych i przede wszystkim opracowania konkretnych, odpowiednio dobranych pod różnymi aspektami programów nauczania. Potrzeba, przede wszystkim, określić płaszczyznę bądź aspekt dyskursu specjalistycznego, do jakiego ma się odnieść kształcenie językowe i w zależności od tego, określić elementy programu nauczania. Francuska badaczka Mourlhon-Dallies (2006) wyodrębnia pojawiające się w literaturze przedmiotu nazwy odno-

szące się do nauczania dyskursu specjalistycznego w języku francuskim i wyjaśnia między nimi różnice następująco:

- *français de spécialité* – język danej dziedziny specjalistycznej, a więc dyskurs pojmowany pod kątem lingwistycznym, zbiór elementów językowych (gramatycznych, terminologicznych, tekstualnych)
- *français sur objectif(s) spécifique(s)* (nazwa jest kalką od angielskiego zwrotu *English for Specific Purpose*) – ukierunkowany na kształtowanie danych umiejętności w wykonywaniu konkretnych zadań
- *français langue professionnelle (FLP)* – kształcenie językowe w tym przypadku łączy się z kształceniem kierunkowym w danej dziedzinie, łączy więc wiedzę, wymagane umiejętności niezbędne do wykonywania mniej lub bardziej przewidywalnych zadań, a także kształcenie językowe (dyskursywne)

Badaczka skłania się ku trzeciemu rodzajowi, ze względu na bardziej holistyczne podejście do danej dziedziny – łączy ono w sobie zarówno dyskurs w ujęciu lingwistycznym, jak i konkretne jego realizacje w interakcji. Odnosi się tym samym do całości komunikacji specjalistycznej. Warto także wspomnieć, że trzeci wariant obejmuje nie tylko język francuski jako obcy (FLE), ale także pierwszy (FLM) czy drugi (FLS), gdyż pewne elementy dyskursywne, terminologia, informacje niezbędne do wykonywania danego zawodu oraz umiejętności są przekazywane i rozwijane podczas kształcenia w danej dziedzinie. W tym przypadku edukacja zawodowa oraz językowa są względem siebie równoległe i stanowią dwie części kształcenia. Różnicą w kontekście nauczania języka francuskiego jako obcego będzie tutaj przede wszystkim poziom kompetencji komunikacyjnej oraz odniesienie do języka ogólnego oraz kontekstu społeczno-kulturowego.

9. Implikacje dydaktyczne w opracowaniu programów nauczania

Cechą dyskursu specjalistycznego jest przede wszystkim jego występowanie w określonych sytuacjach związanych ściśle z określoną dziedziną wiedzy oraz terminologią. Komunikacja w obrębie danego dyskursu obejmuje odpowiednie umiejętności i kompetencje ukierunkowane na osiągnięcie określonego celu. Tym samym, kształcenie językowe w kierunku dyskursu specyficznego powinno być nastawione na rozwijanie właściwych kompetencji. Carras (et al. 2007) wymienia następujące elementy, niezbędne przy tworzeniu odpowiedniego programu, takie, jak:

- określenie potrzeb językowych osób uczących się
- analiza tych potrzeb
- cele kształcenia
- cechy grupy/osób nauczanych
- zebranie odpowiednich dla danej dziedziny danych (tekstów, materiałów, etc.)
- analiza tych danych wraz z profesjonalistami w danej dziedzinie

- zastosowanie odpowiedniej metodologii
- autonomizacja osób uczących się
- ewaluacja (wewnętrzna bądź w praktyce)

Określenie potrzeb jest w tym typie nauczania etapem kluczowym, gdyż dzięki temu można ukierunkować nauczanie na ogólne bądź bardziej specjalistyczne (Carras et al. 2007: 23). W przypadku, kiedy są one klarownie przedstawione, można zdefiniować cel kształcenia językowego i wyznaczyć te kompetencje i umiejętności, które mają być rozwijane. Drugim elementem są cechy danej grupy, w zależności od których można wybrać określony poziom nauczania oraz dostosować metody. Kolejnym aspektem jest dobór odpowiednich materiałów nauczania związanych z określoną dziedziną oraz ich analiza ze specjalistami. Można więc porównać tego typu analizę do negocjowania treści nauczania z osobami uczącymi się. Nie brakuje tutaj również rozwijania autonomii, która jest szczególnie ważna w tego typu kształcenia językowego, gdyż dotyczy ono osób dorosłych ukierunkowanych na określony cel i często stosujących w praktyce omawiane na bieżąco treści, co umożliwia również włączenie aktualnie realizowanych zadań zawodowych do nauki języka. Autonomia może również być rozwijana poprzez zastosowanie innowacyjnych narzędzi dydaktycznych, jakimi są Internet i multimedia, niezwykle przydatne ze względu na swoją autentyczność w danej dziedzinie.

Innym aspektem, nad którym należy się zastanowić, są kompetencje nauczyciela w tym modelu nauczania. O ile, w ogólnie pojętym procesie nauczania, ukierunkowanym na rozwój sprawności komunikacyjnych w sposób ogólny, a więc bez celów typowo zawodowych bądź związanych ściśle z określoną dziedziną bądź sytuacjami komunikacyjnymi, opisy kompetencji nauczyciela skupiają się wokół jego osoby oraz przekazywanych treści. Zaś w nauczaniu dyskursu specjalistycznego, nieodzownym staje się odpowiednie przygotowanie merytoryczne nauczyciela w danej materii, której treści przedstawia i rozwija poprzez dyskurs. Tym bardziej, że od odpowiedniego doboru treści, a więc umiejętnie skorelowanego z danym dyskursem materiałem dydaktycznym, zależy osiągnięcie postawionego celu.

Istotnym jest, więc, fakt, że cały proces nauczania języka w komunikacji specjalistycznej jest poddany ewaluacji, która w tym sensie może być wewnętrzna, najczęściej sprawdzająca rozwijane umiejętności i kompetencje poprzez symulacje konkretnych sytuacji zawodowych. Jednakże często jest to ewaluacja „w terenie”, czyli w rzeczywistych sytuacjach komunikacyjnych, nierzadko nieprzewidzianych w programie nauczania.

Carras (et al. 2007: 24) podaje dwa przykłady grup, które wymagają kursu języka specjalistycznego, związanego z konkretnymi potrzebami i wykonywaniem poszczególnych zadań. Pierwszym przykładem jest grupa studentów obcokrajowców uczęszczających na kurs języka francuskiego na uniwersytetach francuskich. Jakkolwiek poziom znajomości języka mogą mieć zbliżony, tak ich cele nie pokrywają się całkowicie. Tego typu kursy językowe powinny, bowiem,

mieć na celu kształcenie sprawności dyskursywnych w danej dziedzinie. Jeśli w grupie uczą się zarówno studenci, np. prawa, jak i medycyny, trudno wybrać w takim przypadku program odpowiadający danemu dyskursowi ani pod kątem tekstowym, gdyż teksty mają inną formę w różnych dziedzinach, ani terminologicznym czy komunikacyjnym. W efekcie, kurs językowy jest oparty na języku ogólnym, a jedynie, pewne dostosowane fragmenty danych dyskursów mogą być jego przedmiotem.

Drugim przykładem, jaki opisuje Carras (et al. 2007: 24), jest sytuacja, w której pewna angielska kancelaria adwokacka ma zamiar otworzyć swoją filię w Brukseli, do której przenosi część swoich pracowników uczących się w przeszłości francuskiego w szkole średniej. Kurs językowy, który firma wybierze dla swoich pracowników, musi być w tym przypadku oparty na odpowiednio dobranych do ich potrzeb założeniach. Trzeba w tym przypadku określić, kto będzie z nimi współpracował oraz jaki język będzie dominował w sytuacjach zawodowych. Jeśli będzie to język angielski, kurs powinien być bardziej nastawiony na język ogólny, potrzebny w sytuacjach codziennych. Jeśli zaś język francuski będzie narzędziem pracy, kurs musi przede wszystkim skupić się na potrzebach zawodowych i konkretnych sytuacjach.

10. Kompetencja interkulturowa a komunikacja specjalistyczna

Wymiar kulturowy i interkulturowy nie może być pominięty w dyskursie specjalistycznym, gdyż jest z nim nierozzerwalnie powiązany. Z jednej strony, dyskurs specjalistyczny łączy się z językiem, do którego się odnosi, a język wiąże się z aspektem kulturowym, którego jest nośnikiem. Tym samym, dyskurs nie istnieje bez powiązania z kulturą i kontekstem społecznym. Z drugiej strony, istnieje także pewna rzeczywistość relatywna dla konkretnej dziedziny, którą stanowią pewne zasady (zarówno implicytne oraz eksplicytne), prawo, regulaminy, a także pewne normy zachowań i relacji określane i wymagane przez dany kontekst. Mourlhon-Dallies (2006) podkreśla, że nauczanie języka w celach zawodowych ma na celu kształtowanie konkretnych umiejętności niezbędnych do wykonywania zadań zawodowych i z jednej strony obejmuje poznanie elementów danego dyskursu, a z drugiej kompetencje praktyczne, które muszą być zgodne z daną rzeczywistością i kontekstem. Dyskurs specjalistyczny nie może być więc nauczany pod kątem tylko warstwy językowej (gramatycznej i terminologicznej), gdyż łączy się dwojako z kulturą – poprzez język, do którego przynależy oraz poprzez interakcje we właściwej sobie komunikacji. Rzeczywistość kulturowa wymaga pewnych norm w zachowaniu, a komunikacja specjalistyczna określa je w obrębie określonej dziedziny.

Aspekt kulturowy wyraża się także w relacjach i w hierarchii między specjalistami, który różni się w zależności od języka i kultury. Przykładem mogą być relacje interpersonalne w danej organizacji, np. w przedsiębiorstwie bądź instytucji, i wyrażać się chociażby zwracaniem się do podwładnych i do szefa po

imieniu. Często spotykane np. we Francji i jeszcze w wielu przypadkach nie do przyjęcia w kontekście polskim. Innym przykładem może być sposób prowadzenia negocjacji biznesowych, różniący się zarówno między partnerami wewnątrz danej kultury, jak i obcokrajowcami. Carras (et al. 2007: 45) podaje także przykład stosunku do czasu, który może się różnić w zależności od społeczeństwa. W niektórych kulturach kilku- lub kilkunastominutowe spóźnienie na spotkanie biznesowe nie jest odbierane jako wyraz lekceważenia partnera, a w niektórych może budzić nieporozumienia i brak profesjonalizmu.

Jak widać, aspekty kulturowe, zarówno w komunikacji ogólnej, jak i specjalistycznej, są niezwykle istotne. Co więcej, kontekst zawodowy, specjalistyczny wymaga w pewnym sensie podwójnego uwzględnienia różnic (i podobieństw), zarówno pod kątem rzeczywistości kulturowo-społecznej, która nakłada się na dyskurs i komunikację specjalistyczną, jak i na właściwe jej reguły i określone relacje pomiędzy jej uczestnikami.

11. Autonomia oraz innowacje

Idealnym narzędziem pracy i źródłem materiałów dydaktycznych (dokumentów autentycznych) w procesie uczenia (się) dyskursu specjalistycznego jest Internet, który może służyć jako źródło aktualnych informacji o danej dziedzinie oraz stanowić narzędzie komunikacji, co bardzo często ma zastosowanie w praktycznych relacjach z partnerami zagranicznymi. Co więcej, potencjał Internetu polega na połączeniu funkcji informacyjnej z funkcją komunikacyjną, która umożliwia kontakty interkulturowe bez ograniczeń przestrzenno-czasowych, co staje się formą wygodną zwłaszcza w kontekście uczenia się w działaniu oraz uczenia autonomicznego, bowiem umożliwia spontaniczność oraz zapewnia ciągłość komunikacji. Internet jest więc narzędziem wpływającym na rozwój autonomii osób uczących się języka specjalistycznego i wspomagającym świadome uczenie się. Warto jednak podkreślić, że w zależności od poziomu, nie wszystkie materiały oraz teksty, jakie można w nim znaleźć, mogą stanowić przydatne źródło informacji bądź stanowić materiał dydaktyczny. Tym bardziej, w sytuacji autonomicznej, brakuje odpowiednich kryteriów oceny przydatności tego typu materiałów oraz możliwości ewaluacji. Niemniej, Internet, pozostaje głównym źródłem i narzędziem pracy zarówno dla nauczyciela, jak i osoby uczącej się języka w celach zawodowych, dzięki licznym możliwościom symulacji sytuacji zawodowych oraz informacjom dotyczących danej dziedziny, i przede wszystkim autentycznej komunikacji. Warto także podkreślić, że technologie informacyjno-komunikacyjne wpisują się promowane przez instytucje unijne założenia, jakimi są rozwijanie kompetencji językowych kontynuowane przez całe życie oraz *e-learning*.

12. Podsumowanie

Celem artykułu było ukazanie zmieniającego się kontekstu europejskiego, w którym znaczącą rolę odrywa znajomość języków i kultur nie tylko w wymiarze ogólnym, ale także zawodowym. Przedstawiony opis i cechy charakterystyczne dyskursu oraz komunikacji specjalistycznej pozwoliły uchwycić elementy wspólne i odrębne między nimi a językiem ogólnym, a także przedstawić płynące z nich implikacje dla dydaktyki językowej. Podkreśliśmy, jak ważne w opracowaniu programu nauczania dyskursu i komunikacji specjalistycznej są określone potrzeby i cel nauczania, a także wskazaliśmy miejsce autonomii i Internetu w tego typu nauczaniu, co wpisuje się w realizację europejskiej polityki edukacyjnej i językowej.

BIBLIOGRAFIA

- Carras, C., Kohler, P., Sjlagyi, E., Tolas, J. 2007. *Le français sur objectifs spécifiques et la classe de langue*. Paris: CLE International.
- Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer*. 2000. Strasbourg: Conseil de l'Europe.
- Dakowska, M. 2001. *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych*. Warszawa: PWN.
- Duszak, A. 1998. *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*. Warszawa: PWN.
- Mangiante J.-M., Parpette, C. 2004. *Le français sur objectif spécifique: de l'analyse des besoins à l'élaboration d'un cours*. Paris: Hachette.
- Mourlhon-Dallies, F. 2006. « Penser le français langue professionnelle ». *Le français dans le monde* 346: 25-28.